

ŞEHİR İÇİ İKAMETGÂH HAREKETLİLİĞİ - II; Samsun'da Şehir İçi Göçler ve Sonuçları

Prof. Dr. Cevdet YILMAZ

cyilmaz@omu.edu.tr

Giriş

Genel sayım sonuçlarına bakıldığında Samsun il nüfusunun son yıllarda artmadığı, adeta sabitlendiği görülür. İstatistikî verilerin ortaya koyduğu bu sonuç aslında yanıltıcıdır. Çünkü il toplam nüfusu değişmeyip yerinde sayıyor görünse de Samsun, doğal nüfus artış miktarı kadar nüfusunu dışarıya göç olarak verdiği için bu artış toplam nüfusa yansımamaktadır. Örneğin Türkiye genelinde nüfus ortalama olarak yılda 1 milyon kişi artarken bu rakamın Samsun'a düşen payı yaklaşık 16.000 kişi olmakla birlikte, Samsun il genelinde bu miktar artışın görülmeysi ilden dışarı olan göçlerin sonucudur.

Bizim bu yazıda dikkat çekmeye çalıştığımız husus ise, il genelinde nüfus artışında böyle bir durağanlık görülürken, ilçeler düzeyinde durumun farklı olmasıdır. Örneğin İlkadım ilçesinde olması gerekenin altında bir nüfus artışı görülürken, Atakum ilçesi nüfusunda Türkiye ortalaması üzerinde bir artış yaşanmaktadır (*bkz.Tablo 1*). Bu durumun önde gelen sebeplerinden biri de Samsun il merkezinde görülen şehir içi ikametgâh hareketliliği, başka bir ifadeyle, şehir içinde merkez ilçeler ile bu ilçelerin semt ve mahalleleri arasında cereyan eden göçlerdir.

Tablo 1. Son dört yılda Samsun toplam il nüfusu ile üç merkez ilçenin nüfus gelişim özellikleri.

	2011	Artış %	2012	Artış %	2013	Artış %	2014
Atakum	124.509	6,7	132.958	12,2	149.226	5,8	158.031
İlkadım	312.185	0,0	312.332	0,0	312.248	1,5	317.085
Canik	71.828	1,1	72.677	8,9	93.721	1,9	95.560
Samsun Toplam İl Nüfusu	1.251.729	0,0	1.251.722	0,8	1.261.810	0,6	1.269.989

Samsun il merkezinde Atakum'un son yıllarda bu kadar hızlı büyümesi ve gelişmesinin temelinde yatan faktörlerden biri, belki de başta geleni sözü edilen bu şehir içi ikametgâh hareketliliğidir. Atakum kendi iç nüfus artışı dışında özellikle İlkadım'dan nüfus çekmektedir. Bu hareket çok hızlı gerçekleşmektedir. İlkadım ilçesinde yeni yapılaşma sahaları olan Kalkanca ve Duruşehir semtleri bu göçü bir miktar yavaşlatsa da önlemeye yetmemiştir.

Bir önceki sayıda şehir içi ikametgâh hareketliliğinin kuramsal temelleri üzerinde durulmuş, bu göçün ortaya çıkış şekli ve işleyiş süreci Samsun örneğinden hareketle kısaca özetlenmişti¹. Bahsedilen yazının devamı ve onun tamamlayıcısı niteliğinde olmak üzere aşağıda, Atakum örneğinden hareketle Samsun il merkezinde belirgin şekilde yaşanan söz konusu bu şehir içi ikametgâh hareketliliğinin sebepleri, işleyiş süreci ve sonuçları ile ileride olması beklenen neticeleri üzerinde durulacaktır.

Samsun'da şehir içi ikametgâh hareketliliğinin sebepleri

Genel olarak bakıldığında şehir içi ikametgâh hareketliliğine sebep olan başlıca faktörler; *hayat döngüsü, konut piyasasına giriş ve çıkış, ikametgâhların*

¹ Bkz. Bütünşehir Dergisi, Sayı 8, Sh.12-16

farklılaşması, bulunulan semtin özellikleri, rant ekonomisi ya da kapitalistleşme, bilgi toplumuna geçiş, erişilebilirlik, ulaşım maliyeti, prestij ve statü kazanma, evlerde büyüklük ve küçüklük, güvenlik, coğrafi şartlar, değişen iş koşulları, kiracılık, kentsel dönüşüm ve yeniden inşa faaliyetleri, çevre (park, otopark, yeşil alan ihtiyacı) vd. şeklinde özetlenebilir. Bunlardan Samsun il merkezinde görülenler aşağıda ana başlıklar altında özetlenmiştir.

Hayat döngüsü

Şehirde ailesiyle beraber oturanlar yetişkin hale geldiklerinde veya evlendiklerinde ailelerinden ayrı yaşamaya karar verdikleri ve ebeveynleri ile beraber olmak istemedikleri durumlarda yeni ev arayışlarına girmekte, Atakum bu kişiler için aynı şehirde fakat ailesinden uzak olma imkânı sunmaktadır. Çünkü ailesine ihtiyaç duyduğunda, örneğin çocuğu olup ona bakıcı bulma durumu söz konusu olduğunda Atakum o kişilere aile büyüklerinin yakınlarında olma imkânı vermektedir.

Konut piyasasına giriş ve çıkış

Atakum Samsun'da yeni ev almak isteyenlerin birinci tercihi durumundadır. Canik'de Kuzey Yıldızı selden sonra önemini kaybetmiş, Toptepe sırtları ise fazla gelişme alanı olmadığı için yoğun talebe maruz kalmamıştır. İlkadım'da Duruşehir de böyledir. Gerek Canik Toptepe, gerekse İlkadım'ın Duruşehir semtleri daha çok sanayi bölgesinde çalışanlar açısından yakın mesafe olmasından dolayı tercih edilmektedir. İlkadım'ın Kalkanca mahallesinden başlamak üzere batıya doğru hem tramvay yolu paralelinde, hem de sırt kısmında Balaç yönünde ilerleyen yapılaşma ve bu yapılaşmanın Üniversiteye kadar uzandığı bölgedeki çok katlı yapılar bu bölgeye olan talebi açıkça göstermektedir. Bu kesimdeki yapılaşmanın temel sebebi; insanların oturmak için konuta olan talepleri yanında, yatırım amaçlı teşebbüslerdir. Samsunlular gerek ihtiyaçları olan evi almak, gerekse (Samsun'da maalesef başka alanda görülmeyen bir tasarruf aracı olarak) daire alıp, bekletip daha yüksek fiyata satmak ya da kiraya vererek ikinci bir gelir sahibi olmak amacıyla konuta yönelmektedirler. Böylece Samsun'da ve özellikle Atakum'da yatırım amaçlı arsa almak, kat karşılığı yapsatçıya vermek, bir miktar peşinatla temelden konuta girip bitince satmak vb. şekillerde insanlar konut piyasasına giriş çıkış yaparak bu bölgede konut sayısının artmasında önemli rol oynamaktadırlar. Bunda hiç şüphesiz artan talebe bağlı olarak Atakum'da arsa ve konut fiyatlarının başka yerde olandan daha hızlı artmasının da büyük rolü vardır. Böylece burada fiyatlar daha hızlı arttığı için yatırımcıların kâr beklentisi daha yüksek olmakta, kâr beklentisinin yüksek olması da bu bölgedeki yapılaşmanın diğer bölgelerden kat be kat fazla olasında birinci

derecede rol oynamaktadır. Bu da yine bu kesimde konut piyasasına giriş çıkışı arttırmaktadır.

İkametgâhların farklılaşması

Bir şehirde ikametgâhların farklılaşması hareketliliği arttırır. Farklılık ikametgâhların bulunduğu yerden kaynaklanır. Ulaşım yollarının gelişmesi veya yetersiz kalması, altyapının iyileştirilmesi veya kötü duruma düşmesi, istihdam sahalарının genişlemesi veya daralması, şehir içi sosyal tabakalaşma vd. faktörler konut fiyatlarının artmasına veya azalmasına neden olarak ikametgâhları da farklı hale getirir. Bu farklılık ise ikametgâh hareketliliğini doğurur. İkametgâhların eskimesi de benzer sonucu doğurabilir. Tüm bu hususlar İlkadım ilçesinde yaşanmaktadır. Dar sokaklar, eskiyen binalar, yeşil alan yokluğu, sokaklarda araba koyacak yer kalmaması gibi bir dizi faktör hayatı çekilmez hale getirmiş, kentsel yenilenmenin de (Odunpazarı, Hastanebaşı, Eski Havaalanı sahası gibi birkaç istisna hariç) bir türlü arzu edilen seviyeye çıkarılamaması gelecekle ilgili beklentileri olumsuz etkilemiştir. Bu ise yerleşmek için yeni semt arayışlarını hızlandırmış, neticede şehir içi ikametgah hareketliliğiyle kişiler İlkadım'ın eski semtlerinden ayrılıp Atakum yönünde hareket etmeye başlamışlardır. Ayrıca bütün bunlara ilave olarak şu da unutulmamalıdır ki bulunulan mekân ve burada sahip olunan ev, bu evin çevresi insanları memnun edebilir ya da etmeyebilir. Eğer bir memnuniyetsizlik varsa bu göçe sebep olurken, memnuniyet durumu ise dışarıdan buraya göçü teşvik edebilir. Burada göçe karar verme sürecini memnuniyetsizlik derecesi, ya da giderek artan memnuniyetsizlik süreci tetikler. İlkadım ilçesinin yukarıda ana hatları ile belirtilen hususiyetleri burada yaşayanlar arasında zaman içinde giderek bir memnuniyetsizlik yaratmış, bu da Atakum yönünde hareket etmeyi teşvik etmiştir.

Yatırım aracı (rantiyecilik ve kapitalistleşme)

Samsun, yatırımlar için teşvik dışı kalma ve diğer birçok faktörün etkisi ile hizmet sektörü dışında sanayi sektörünün arzu edilen gelişmeyi yakalayamadığı şehirlerden biridir. Bu nedenle tasarruf sahipleri herhangi iktisadi bir işletme yerine konuta yatırımı öncelikli olarak tercih etmektedirler. Atakum, yeni inşa alanı ve yapsatçıların yoğun talep gösterdiği bir bölge olması nedeniyle tasarruflarını emlak üzerinden değerlendirmek isteyenlerin tercih ettikleri bir mekândır. Bu talep Atakum'da arsa fiyatlarını arttırmakta ve konut yatırımlarına talebi körüklemekte, tüm bunlar ise birbirini çoğaltan etki ile Atakum'u diğer ilçelere göre daha cazip hale getirmektedir. Böylece tasarruflarını konut üzerinden güvenceye almak isteyenler Atakum'u bir yatırım yeri olarak görmektedirler. Çünkü kişiler şehir içine göre daha

kısa zamanda daha çok kâr yapacaklarını düşündükleri Atakum'u bu yönüyle diğer semtlere tercih etmekte, böylece Atakum'a taşınarak şehir içi yer değiştirmektedirler.

Bu arada Atakum'un şehrin yeni gelişme alanı olması, buna bağlı olarak yeni yollar, caddeler, bulvarlar açılması, yeni çevre yolu inşası, emsal değerlerin arttırılması vb. bütün faaliyetler bir zamanlar tarla olan arazilerin çok kısa zamanda arsaya dönüşmesine sebep olmaktadır. Arsaların zamanla binalarla dolması ve bütün bunların sonucunda da uzak yakın bütün mekân çok süratli bir şekilde aşırı rant hırsının hedefi durumuna dönüşmektedir. Bu arada imar plânları da bu hızlı yapılaşmaya ayak uydurmak için sürekli değiştirilmektedir. Örneğin Atakum Yenimahalle'de vaktiyle dört kata müsaade villa arazileri rant kurban edilerek 10-12 katlı yüksek yapılara dönüşecek şekilde imar plânları değiştirilmekte, villa sahipleri soluğu mahkemede alarak yürütmeyi durdurma kararı çıkartabilmekte, alt ve üst belediyeler mahkeme sonuçlanmadan kararı uygulamakta, fakat ne hikmetse bu kararlar Atakum Belediye Meclisi'nden geçerken Atakum'un tamamını değil de sadece villa sahiplerinin rantını kollar şekilde ada bazında uygulanmak üzere karara bağlanmaktadır. Bu da Meclis kararlarının hak ve adalet ilkesiyle değil, kişisel hatır-gönül ilişkilerine (rant ve çıkar ilişkisi demeye dilimiz varmadığı için bu kelimeyi kullanıyoruz) dayalı olarak gerçekleştiği, emsal değerlere dikkat etmediği, uzun soluklu olması gereken imar planlarıyla sık sık ve keyfi olarak oynandığı, kişiye özel uygulamalar yapıldığı izlenimini vermektedir. Bütün bunların sonucunda da son 20 yılda şekillenen Atakum'un çok düzenli ve güzel bir görünüme sahip olacakken, daha şimdiden çarpık kentleşmeye kurban edildiğini üzülerken görmemize sebep olmaktadır.

Erişilebilirlik ve ulaşım maliyeti

Özellikle Üniversitenin Atakum'da olması başlangıçta Atakum'un batı yönde gelişip büyümesinde önemli bir faktör olarak göze çarpmıştır. Bu vesileyle kurulan otobüs ve dolmuş hatları, zamanla niteliği yükseltilmiş yollar, ardından raylı sistemin devreye girmesi şehrin bu kesiminin ulaşılabilirliğini arttırmıştır. Şehir merkezi ile Atakum arasındaki mesafenin çok olmaması, gerek otobüs ve dolmuşlar, gerekse özel araçlarla ulaşım süresinin kısılması bu bölgeye talebi arttırmış, merkezden uzaklaşma bu sebeplerle çok da sorun olmamıştır. Ayrıca Atakum ile İlkadım arasında çoğunlukla tek vasıta ile gerçekleştirilebilen ulaşım, maliyet olarak da insanları çok etkilememiş, merkezden uzaklaşmayı caydırıcı hale getirmemiş, bilakis teşvik etmiştir.

Prestij ve statü kazanma

Atakum, yakın zamanlara kadar sahil kesiminde yer alan bahçeler içinde, denize sıfır yazlık evleri ile eskiden beri bir statü ve zenginlik göstergesi olmuştur. Günümüzde de bu kesimlerde eski yazlıkların yerlerini alan ve fiyatları 1 milyon lirayı bulan lüks konutlar geçmişteki statü ve zenginlik farkını ortaya koymaya devam etmektedir. Bu gelişme sadece sahilde değil, Balaç mevkiinde Atakum sırtlarında da bütün hızı ile sürmektedir. Atakum bugün bu duygu ve düşünce ile hareket edenlerin tercihi olmaya devam etmektedir. Özellikle son zamanlarda sahil boyunca açılan kaliteli mekânlar bu bölgenin prestijinin artmasında önemli rol oynamaya başlamış, yaz mevsiminde özellikle eğlence ve gece hayatı da Atakum'a kaymış görünmektedir.

Oturulan evin büyüklük ve küçüklüğü

İkametgâhın büyük ve ihtiyaçtan fazla olması, buna bağlı olarak giderlerin çok olması, ya da ikametgâhın küçük ve yetersiz kalması insanları başka bir konut arayışına sevk edebilir. Günümüzde büyük ev tercih sebebidir. Atakum'da inşa edilen evlerin büyük kısmı 120 m²'nin üzerindedir. Şehir merkezinde kentsel yenilenme olmadıkça bu büyüklük üzerinde daire bulmak zordur. Fakat aynı durum Atakum için geçerli değildir. Mevcut ve yeni yapılmakta olan konutların büyük kısmı 120 m²'nin üzerindedir. Atakum bu özelliği ile de nüfus çekmektedir. Ya da böyle bir talep nedeniyle Atakum'daki daireler büyük yapılmaktadır.

Bu husus "oda yoğunluğu" adı verilen bir kavramla da yakından ilişkilidir. Özellikle eski semtlerde ve şehrin çevrelerinde küçük ve oda sayısı az olan mekânlarda oda başına düşen kişi sayısı fazla iken, şehrin gelişmiş ve varlıklı semtlerinde ise oda başına düşen kişi sayısı azdır. Başka bir ifade ile, İlkadım ilçesinde en yoğun olarak görülen 2-3 odalı evlerde ortalama 7-8 kişi yaşarken (oda yoğunluğu, oda başına 2 kişiden fazla), varlıklı semtlerde ise 4 odalı bir evde 2-3 kişi, en fazla 4 kişi (oda başına 1 ve daha az kişi) olabilmektedir. Bu durum ayrı odası ve çalışma düzeni olan çocuk ile bu imkâna sahip olmayan çocuğun okul başarısını bile etkilemektedir. Sadece bu husus bile imkân sahibi kişilerin büyük eve, dolayısıyla da bu büyük evlerin çoğunlukta olduğu Atakum'a doğru hareketini teşvik etmektedir.

Güvenlik

Güvenli olmayan semt, cadde ve sokaklardan güvenli olan ya da güvenli olduğu farz edilen yerlere olan talep giderek artmaktadır. Şehir merkezlerinin zamanla işyerlerine dönüşmesi ve geceleri bu yüzden ıssızlaşması gelişmiş ülkelerde

de yaşanan bir husustur. Türkiye bu açıdan oldukça geç kalmış, şehir merkezinde iş yerleri ile iç içe olan ikametgâhları şehrin çevresine aktarmada çabuk davranamamıştır. Bu süreç bugün bütün hızı ile yaşanmaktadır. Şehir merkezlerindeki bu durum güvenlik endişelerini beraberinde getirmekte, özellikle çocukların yaşamak zorunda oldukları bu çevre aileleri endişelendirmektedir. İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlerimizdekine benzer şekilde, yeni semtlerde *güvenlikli sitelere* olan talepte büyük bir patlama yaşanması bu yüzdendir. Hatta bu bile yetmemekte, akıllı bina reklamları ile güvenlik duvarları bir kat daha arttırılarak adeta çevresinden izole olmuş siteler ve bu sitelere kaçış bir ihtiyaç olduğu kadar aynı zamanda moda ve bir statü göstergesi haline gelmiştir. İlkadım şehir merkezine nazaran Atakum, Samsun'da bu ihtiyaca en iyi cevap veren mekân konumundadır.

Çevre (park, otopark, yeşil alanlar vd.) talepler

Bugün İlkadım ilçe merkezi bitişik nizam binaların çoğunlukta olduğu, otopark sorununun yaşandığı, yeşil alan ve parkların az olduğu semtlerden meydana gelmektedir. Bu durum itici bir faktör olurken, şimdilik bu sorunların daha az yaşandığı Atakum çekici durumdadır. İlkadım'da akşam saatlerinde araba park yeri bulmak için *"sokağı üç kere turladım, beş kere turladım, bir daha park yeri bulamam diye işe arabamla gidemedim"* artık sözleri sıradan diyaloglar haline gelmiştir. Bu durumun çaresi bu ortamı terk etmekten geçmektedir. Çünkü yakın gelecekte otopark sorununun çözülmesi beklenmezken, her geçen gün araç sayısının artmaya devam etmesi ise, bu konuda ileride daha da büyük sorunlarla karşılaşılacağı konusunda insanlar hemfikir olmuşlardır.

Coğrafi şartlar

İkametgâhların içinde bulunduğu coğrafi ortam da itici ve çekici olabilir. Konutun bulunduğu alanın doğal veya beşerî afet riski taşıması, görüntü, gürültü ve ses kirliliğine sahip olması; konutun bulunduğu yer ya da katın güneş, sıcaklık, nem şartlarının uygunsuzluğu vd. şartlar şehir içi hareketliliğe sebep olabilir. İlkadım'da şehrin büyük ölçüde bitişik nizam binalardan meydana gelmesi ve bunların 7-8 kat civarından az olmaması, ilk 3-4 katın güneş almaması, diğer katların da (ışık alsalar bile), binaların birbirine bakması nedeniyle sürekli perdelerinin çekik olması vd. faktörler artık insanlara itici gelmekte, bu tür evlerde geçen ömürlerine acıtmaktadırlar. Bu durumda, içinde oturdukları evlerin dışında daha ferah ve etrafı açık evlerin varlığını bilenler ve bu evlere geçme imkânı olanlar için artık bulundukları evlerde ilânihaye kalmalarının bir anlamı olmamakta, bu kişiler bir an

önce daha geniş ve ferah evlere geçmek üzere Atakum yönünde harekete geçmektedirler.

Kiracılık

Artan refah seviyesine bağlı olarak kiracılıktan kurtulup yeni bir eve geçme süreci şehir içi hareketliliğin temel sebeplerindendir. Diğer yandan, zaten kiracı olanlar (oturdıkları ev kendilerinin olmadığı için) daha bağımsız hareket edebilmekte, daha kolay mesken değiştirebilmektedirler. Atakum yazlık evler dışında zaten ilk olarak toplu konut kooperatifleri ile (Türk-İş Meskenleri, Zabıta Blokları vd.) yoğun olarak iskâna açılmış, gelenlerin büyük kısmı da kiracılıktan ev sahipliğine bu yolla geçmişlerdi. Günümüzde de bu süreç devam etmekte, şehir içinde kiracı olanlar, Atakum'dan ev alarak ikametgâhlarını değiştirmektedirler.

Aynılaşıma

Bazen de yukarıda ana hatları ile verilen; *otopark sorunu, mahalle baskısından kaçış, güvenlik, temiz ve havadar çevre ihtiyacı, gürültü ve görüntü kirliliği* gibi hususlar sonucu yer değiştiren insanlar gittikleri bu yeni yerlerin de eski çıktıkları yere benzemeye başlaması ile tekrar yer değiştirmek isteyebilirler veya yer değiştirmek zorunda kalabilirler. Nitekim Samsun'da İlkadım'daki Ellialtılar ve Canık'teki Belediye Evleri gibi semtler buna güzel bir önektir. Bir zamanların havadar, bahçeli nizam evlerin olduğu, otopark sorununun yaşanmadığı şehrin bu en gözde semtleri zamanla bu özelliklerini kaybetmiş olup, bugün bu alanlardan da başta Atakum olmak üzere yeni semtlere doğru göçler yaşanması bu yüzdendir.

Yaptığımız bir araştırmadan elde edilen bazı sonuçlara göre;

- *Atakum'a yerleşenlerin % 59'u kendi ev sahibi, % 41'i kiracıdır.*
- *% 57'si kooperatif vb. yöntemle, % 26'sı nakit (peşin para ile), % 8'i kat karşılığı, % 9'u diğer yollarla ev sahibi olmuştur.*
- *% 83'ünün sadece Atakum'da evi vardır.*
- *% 31'i güzel ve sakin, % 18'i de kirası ucuz olduğu için Atakum'u tercih etmiştir.*
- *Atakum'daki evlerin (dairelerin) % 13'ü beş oda, % 52'si dört oda, % 31'i üç oda, özetle % 96'sı 3 odadan fazladır.*
- *% 50'ye yakını (ortalama 4 kişiden oluşan) çekirdek ailedir.*
- *% 65'inin geldiği binada akrabası ve yakını yoktur.*

Sonuç

Coğrafyanın klasik tanımlarından biri de şudur; yeryüzünde birbirinin aynı olan iki yer (mekân) yoktur. Coğrafya bu iki mekân arasındaki benzerlik ya da farklılığın sebep ve sonuçlarını analiz eden, haritalayan, açıklayan ve öneri getiren bilim dalıdır. Bu mantıktan hareket ettiğimizde şehir içinde de bazıları birbirine benzese de birbirinin aynı olan iki yer yoktur. Aynı şehir içinde iki semt veya mahalle arasındaki bu farklılıklara insanların hayat döngüleri, sosyo ekonomik şartları ve yaşam şekilleri de ilave edildiğinde şehir içi hareketlilik kaçınılmaz hale gelmekte, itici ve çekici faktörlerle birlikte, iki yer arasındaki iletici ve kolaylaştırıcı faktörler de devreye girdiğinde göç gerçekleşmektedir.

Burada önemli olan itici ve çekici faktörlerin neler olduğudur. *İnsanlar niçin bir yerden ayrılmak ve başka bir yere yerleşmek istemektedir?* Bu hususlar karar verme sürecinde bireyleri ilgilendirdiği kadar yöneticileri de ilgilendirmektedir. Çünkü yöneticiler, şayet gecekondulaşma ve çarpık kentleşme gibi sorunlarla boğuşmak istemiyorlarsa ve idare ettikleri şehirlerin çağdaş kentler olmasını arzu ediyorlarsa, insanların barınma ihtiyaçlarını takip etmek ve gerektiği zaman gerektiği kadar ve gereken yerlerde bunları hazır etmek durumundadırlar. Bu da yetmez, yöneticisi durumunda oldukları nüfus kitlesinin, yani halkın demografik durumları ile nerede ve hangi tür konuta talep duydukları arasındaki ilişkileri de bilmek zorundadırlar.

Şayet bunlar bilinir, iyi takip edilir ve gerektiği zaman gerektiği hallerde doğru müdahalelerde bulunulursa o mekânda yaşayan insanlar daha mutlu olacak, şehir ise daha yaşanılır bir yer haline gelecektir.

Bu nedenle şehir içi ikametgâh hareketliliği ile ilgili çalışmalar Türkiye İstatistik Kurumu, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, e-belediye uygulamaları, internet üzerinden anketler gibi kurum ve aracı sistemler tarafından iyi takip edilmelidir. Bu sayede, gerektiğinde müdahale edebilmek için hareketin yönü ve özellikleri daha iyi ve doğru olarak izlenebilir.

Samsun'da sonuçta ne oluyor sorusunun cevabı olarak, bizim tespitlerimize göre şehir içinden (özellikle İlkadım'dan) Atakum'a olan göçler sonucunda şu hususlar dikkati çekmektedir;

- *Mahalle baskısı kalkıyor. İlkadım'da hısımlık ve hemşehrilik bağları ile yoğunlaşma gösteren ve Kavaklılar, Bayburtlular gibi il ve ilçe adları ile anılan mahallelerden çıkarak Atakuma'a geçiş, bu insanlar için gerek siyasî, gerekse diğer kararlarında daha bağımsız hareket etme imkânı vermekte, adeta mahalle*

baskısından kurtulmaktadırlar. Bu durum seçim dönemlerinde siyasî partilerin aday belirleme kriterlerini bile yeniden gözden geçirmelerine sebep olacak sonuçlar doğuracak bir gelişmedir.

- Mahalle baskısından kaçış aile bağlarını zayıflatmaktadır. Bunun sonucu olarak; aynı mahallede, aynı sülale içinde gençler abi, kardeş, yeğen, amca, dayı ilişkisi içinde daha güvende büyürken, bu ortamdan çıkan aileler çocukları üzerinde (yabancılarla arkadaşlık etmesinden endişe ederek) daha koruyucu davranmakta, bu ise çocukların aileden uzaklaşmasına sebep olarak aile içi geçimsizlikleri arttırmaktadır.

- Ataerkil aile dağılmakta, çekirdek aileye geçilmektedir. Bu husus dede/nine-torun ilişkisini bozarak geleneksel bilgi ve kültür aktarım yollarını ortadan kaldırmakta, aile içi sevgi bağlarını zayıflatmakta, yaşlı nüfusun yalnızlık sorununu körüklemektedir.

- Hısımlık ve hemşehrilik bağları zayıfladıkça yeni semtlerde yeni komşuluklarla yeni çevreler edinilmekte, bu ise (kendi ailesi ve çevresi dışındaki insanlarla da diyalog kurmasını teşvik ederek) demokrasi ve sivil toplum gelişimine katkı sağlamaktadır.

- Genç ve dinamik nüfus yer değiştirmektedir. Çünkü göçe katılan nüfus daimen aktif, geri kalan nüfus ise çoğunlukla pasif nüfustur. Böylece göç alan semtler gelişip büyürken, göç veren yerler çöküşü yaşayabilir.

- Kiracılıktan ev sahipliğine geçiş konuta talebi arttırmakta, bu ise inşaat malzemelerinden, mobilyadan beyaz eşyaya evin iç eşya çeşitlerine kadar sayısız sektörü desteklemekte ve ayakta tutmaya yaramaktadır.

- Küçük evden büyük eve geçiş oda yoğunluğunu (oda başına düşen nüfus miktarını) azaltarak daha sağlıklı bireyler yetişmesine katkıda bulunmaktadır. Çocukların ders çalışma ortamlarını makul hale getirmekte, öğrenci başarısını arttırmaktadır. Fakat bu gelişme iyi kontrol edilemezse bu kez de özel odalarında bilgisayar ve internetle baş başa kalan çocuklar antisosyal olabilmekte, böyle bir durum ise çocuklara bu kez fayda değil zarar getirmektedir.

- Şehir içi ikametgâh hareketliliği ile eski semtlerdeki bitişik nizam güneş görmeyen konutlarda oturmak zorunda olanlara da bu yolla yeni bir imkân doğmakta, Samsun gibi romatizmal hastalıkların yoğun olarak yaşandığı bir şehirde bu olumsuz duruma da bir çare gündeme gelmiş olmaktadır.

- Yeni eve olan talep eski evlerin yoğun olarak bulunduğu semtlerde de kentsel dönüşümü zorlamakta, bu da şehrin bir bütün olarak yenilenmesinin yolunu açmaktadır.

Metinle ilgili fotoğraflar:

Hızlı kentleşmeye örnek; Atakum-Yenimahalle Vatan Caddesi, yıl 2000.

Hızlı kentleşmeye örnek; Atakum-Yenimahalle Vatan Caddesi, yıl 2014.

Dere tepe dinlemeden plansız ve kontrolsüz bir şekilde yayılma.

Şehir içinde katledilen yeşil alanlara alternatif olarak doğal kıyıların doldurulup yapay sahiller yaratılması.

Güvenlikli ve otoparklı sitelere kaçış.

Tepelerin işgali.

Çağdaş şehircilik anlayışıyla değil de, belediye meclislerinin ve mahkemelerin kararları ile şekillenen yeni Atakum'dan bir görünüm; Yenimahalle'de villalarla apartmanların iç içe olduğu "kurtarılmış ada".

Halkın nefes alacağı manazaralı tepelerin ranta kurban edilerek gökdelenlere terk edilmesi.

Göz göre göre gelen çarpık kentleşme; dere tepe her yer konut.

Şehrin tarım alanları aleyhine gelişmesi.

Atakum sahili boyunca 1-2 katlı bahçeli yazlık sahil konutlarının hızla daha yüksek katlı lüks konutlara dönüşmesi; sınırsız rantiyecilik.

Şehri bu hale getiren yerel yönetimlerin, bu durumdan rahatsızlık duyanlara tavsiyesi

İlkadım'ın Kalkanca Mahallesi'nde Ihlamur Bulvarı çevresinde yeni konutlarla yayılması.

Şehrinin Mehabra 9	«Tevfik ÖZMİR»: 10
Havza Gölü'de Meykünde Bir Tasra Hayratı HATİPZADE CEMRESİ	«Çayr. Göl. Mustafa ÇELİK»: 60
KENTİN KÜSKÜN FOTOGRAFISI	«Tnd. Doç. Cem GENİŞÖZ»: 12
İl. Dünya Savasının Sosyo-Ekonomik Etkisinde Samsun'da Karne Uygulaması	«Çayan (ELKİ)»: 14
ÇARŞAMBASPOR	«Çayan KURT»: 20
Kasına Kuşatın Bir Obje Olarak Modern Şehir	«Tnd. Doç. Dr. Gürkan Ali TOREL»: 24
İÇNİAĞLAR İŞİĞİNDE BİR DEĞERLENDİRME	«Arşenöz/Sanat Yaratıcısı Emre YILMAZ»: 28
Tek Parti Döneminde SAMSUN'DA AFETLER	«Prof. Dr. İzzet SARAL»: 36
MOSKOVA MEHKEKİ CAMİİ'YE SAMSUN İHAZASI	> 40
Şehir İçti Kametâğ'ın Hareketliliği-II	«Prof. Dr. Cevdet YILMAZ»: 42
"BATELİ" BİR TÜRK RESSAM HÜSEYİN AVNİ LİFİ	«Gülen ŞENEL»: 56
TARİHİ KAYAK KALEDDORUGU HOYUGU TURİZME KAZANDIRILACAK!	«Akayınhanbey»: 58
CANIK BELEDİYESİ GÜRÜRLÜ SUNARI!	«Özel Haber»: 59
Mehterin Taritbi Ve Osmanlı Kültür Mirası Samsun Yaldirim Mehteran	«AS KORKMAK»: 61
KAYAK'TA ÇOCUK ASKERLER	«Mehmet KIDARCI»: 64
Şehrinde Sınbahar	«Mustafa KARASAMANGAZI»: 66
21 KASIM 1938 SAMSUN GAZİ'YE VEDA EDİYOR	«Doç. Dr. Bener DUDANOĞU»: 68
Ulusal Şampiyonluk Ödülü	«Akayınhanbey»: 70
SAMSUN MÜSİKİ CEMİYETİ	> 72
İlkadım'dan Kitap Tanıtım Galası	> 74
ŞEFİK AVNİ ÖZÜDOĞRU	«Dinçelbaltalı Ali KAYMAK»: 76
Ehli Ehl-i Gör Bak Ne Ettii	«Tahsin ÇAYIROĞLU»: 78

Şehrinin Mehabra 9	«Tevfik ÖZMİR»: 10
Havza Gölü'de Meykünde Bir Tasra Hayratı HATİPZADE CEMRESİ	«Çayr. Göl. Mustafa ÇELİK»: 60
KENTİN KÜSKÜN FOTOGRAFISI	«Tnd. Doç. Cem GENİŞÖZ»: 12
İl. Dünya Savasının Sosyo-Ekonomik Etkisinde Samsun'da Karne Uygulaması	«Çayan (ELKİ)»: 14
ÇARŞAMBASPOR	«Çayan KURT»: 20
Kasına Kuşatın Bir Obje Olarak Modern Şehir	«Tnd. Doç. Dr. Gürkan Ali TOREL»: 24
İÇNİAĞLAR İŞİĞİNDE BİR DEĞERLENDİRME	«Arşenöz/Sanat Yaratıcısı Emre YILMAZ»: 28
Tek Parti Döneminde SAMSUN'DA AFETLER	«Prof. Dr. İzzet SARAL»: 36
MOSKOVA MEHKEKİ CAMİİ'YE SAMSUN İHAZASI	> 40
Şehir İçti Kametâğ'ın Hareketliliği-II	«Prof. Dr. Cevdet YILMAZ»: 42
"BATELİ" BİR TÜRK RESSAM HÜSEYİN AVNİ LİFİ	«Gülen ŞENEL»: 56
TARİHİ KAYAK KALEDDORUGU HOYUGU TURİZME KAZANDIRILACAK!	«Akayınhanbey»: 58
CANIK BELEDİYESİ GÜRÜRLÜ SUNARI!	«Özel Haber»: 59
Mehterin Taritbi Ve Osmanlı Kültür Mirası Samsun Yaldirim Mehteran	«AS KORKMAK»: 61
KAYAK'TA ÇOCUK ASKERLER	«Mehmet KIDARCI»: 64
Şehrinde Sınbahar	«Mustafa KARASAMANGAZI»: 66
21 KASIM 1938 SAMSUN GAZİ'YE VEDA EDİYOR	«Doç. Dr. Bener DUDANOĞU»: 68
Ulusal Şampiyonluk Ödülü	«Akayınhanbey»: 70
SAMSUN MÜSİKİ CEMİYETİ	> 72
İlkadım'dan Kitap Tanıtım Galası	> 74
ŞEFİK AVNİ ÖZÜDOĞRU	«Dinçelbaltalı Ali KAYMAK»: 76
Ehli Ehl-i Gör Bak Ne Ettii	«Tahsin ÇAYIROĞLU»: 78

Prof. Dr. Cevdet YILMAZ

Girls

Giriş

Genel sayım sonuçlarına bakıldığında Samsun il nüfusunun son yıllarda artmadığı, daha sabitlendiği görüldü. İstatistikî verilerin ortaya koyduğu bu sonuç, aslında yarıttır. Çünkü il toplam nüfusu değişimiyorsa nüfusun yoğunlaşma ya da azalma yönünde bir eğilim varsa, nüfusun dağılımı, doğal nüfus artış miktarı kadar nüfusun dışarıya göç ederek yerleştiği işi bu artışı toplam nüfusa yansıtmaz. Örneğin nüfusun genelinde nüfus ortalaması olarak yüzde 1 milyon kişi artarken bu rakamın Samsun'a düşen pay yaklaşık 16.000 kişi olma bittir. Samsun il genelinde bu miktar artış görülmüyüşe işleri dışarı olan göçlerin sonucudur.

Bizim bu yazıda çoktan çekmeye çalıştığımız husus ise, il genelinde nüfus artışına böyle bir duruşağı görüldükten, ilçeler düzeyinde durumun farklı olmasındır. Örneğin il içinde ilçeler arasında gerekçenin altında bir nüfus artış görüldükten, Aytan ilçesinde nüfus artışının Türkiye ortalaması üzerinde bir artış yaşanmaktadır (bkz.Tablo 1).

Bu durumun içinde gelen eleştirilerin bir diğeri de Samsun il merkezinde görülen işi il içi hareketli hareketlilik, başka bir ifadeyle, işleri içinde merkez ilçeler ile bu ilçelerin semer mahalleleri arasında cereyan eden göçlerdir.

Samsun il merkezinde Atakum'un son yıllarda bu kadar hızlı büyüme-
si ve gelişiminin temelinde yatan
faktörlerden biri, belki de başta
geleni sözü edilen bu şehir için ikâ-
metgâh hareketliliği. Atakum
kendisi nüfus artışında öne çık-
mış ilikâdım'dan nüfus çekmekte-
dir. Bu hareket çok hızlı gerçekleş-
mektedir. İlikâdım ilçesinde yeni
yapılma sahaları olan Kalkanca
ve Dürüşer semtleri bu göçü bir
miktar yavaşlatmış da önlemeye
vaktimizdir.

Bir önceki sayıda şehir için ikâmetgâh hareketliliğinin kuramsal temelleri üzerinde durulmuş, bu göçün ortaya çıkış şekli ve işleyiş süreci Samsun örneğinden hareketle kısaca özetlenmişti¹. Bahsedilen devamı ve onun tamamlanması niteliğinde olmasa üzere aşağıda, Atakum örneğinden hareketle Samsun il merkezinde belirlenmiş şekilde yaşanan söz konusu bu şehir için ikâmetgâh hareketliliğinin işleyiş süreci ve sonuçları ile ilgili olarak beklenen neticeleri üzerinde durulacaktır.

Samsun'da şehir içi ikâmetgâh hareketliliğinin sebepleri

Genel olarak bakıldığında şehir içi ikâmetgâh hareketliliğine sebep olan başlıca faktörler; hayat döngüsü, konut piyasasına giriş ve çıkış, ikâmetgâhların farklılaşması, bulunulan semtin özellikleri, rant ekonomisi ya da kapitalistleşme, bilgi toplumu geçiş, erişilebilirlik, ulaşım maliyeti, prestij ve statü kazanma, evlerde büyüklük ve kıvraklık, dinenlik coğrafi şart

lar, değişen iş koşulları, kiracılık, kentsel dönüşüm ve yeniden inşaat faaliyetleri, çevre (park, otopark, yeşil alan ihtiyacı) vd. şeklinde özetlenebilir. Bunlardan Samsun il merkezinde görülenler aşağıda ana başlıklar altında özetlenmiştir.

Hayat döngüsü

Şehirden ailesiyle beraber oturanları yetişkin hale geldiklerinde veya evlendiklerinde ailelerinden ayrı yaşamaya karar verdikleri ve ebeveynleri ile beraber olamamaları istedikleri durumlarda yeni ev arışlarına girmektedir. Atakum bu arış için ayrı şehirden fakat ailesinden uzak olma imkânı sunmaktadır. Çünkü ailesine ihtiyaç duyduğunda, örneğin çocuğu oldu ya baki bulma durumu söz konusu olduğunda Atakum o kişilere aile büyüklerini yakınlarında olma imkânı vermektedir.

Konut piyasasına giriş ve çıkış

Atakum Samsun'da yeni ev almak isteyenlerin birinci tercihi durumundadır. Canik'de Kayzer Yıldız selden sonra en önemli kuzeyi. Topete sırtlanı ise fazla geleceği alını olamamıştır. İkik'da Duruşehi de böyledir. Gerek Canik Duruşehi, gerekse İkik'dim Duruşehi semtleri daha çok sanayi bölgesinde çalışanlar açısından daha mesafe olmasından dolayı tercih edilmektedir. İkik'dim Kalkanca mahallesinden başlamak üzere batışı doğru hem de sırt kışmasa Balı; yönünde ilerleyen yapılaşma ve bu yapılaşmanın Üniversiteye kadar uzandığı bölge.

Samsun il merkezinde Atakum'un son yıllarda bu kadar hızlı büyümesi ve gelişmesinin temelinde yatan faktörlerden biri, belki de başta geleni sözü edilen bu şehir içi ikâmetgâh hareketliliğidir. Atakum kendi iç nüfus artışı dışında özellikle İlkadım'dan nüfus çekmektedir.

Hızlı kentleşme örneği:
Atakum-Yenimahalle Vatan Caddesi, Yıl 2000

Hızlı kentleşme örneği:
Atakum-Yenimahalle Vatan Caddesi, Yıl 2014

ye olan talebi açıkça göstermektedir. Bu kesimdeki yapılaşmanın temel sebebi insanların oturmak için konut olan talepleri yanında, yatırım amaçlı tezgahlarıdır. Samsunlular gerek ihtiyaçları olan evi almak, gerekse (Samsun'da maaşesiz) başka alanda görülmeyen bir tasarruf aracı olarak) daire alıp, bekletip daha yüksek fiyatta satmak ya da kiraya vermek için ci bir gelir sahibi olmak amacıyla konutla yönelmektedirler. Böylece Samsun'da ve özellikle Atakum'da yatırım amaçlı arsa almak, kat karşılığı yapıya vermek, bir miktar peşinatla temelden konuta girip bitince satmak vb. şekillerde insanlar konut piyasasına giriş çıkış yaparak bu bölgede konut sayısını artırmada önemli rol oynamaktadırlar. Bunda hiç şüphesiz artan talebe bağlı olarak Atakum'da arsa ve konut fiyatlarının başka yerde olanlardan daha hızlı artmasının da büyük rolü vardır. Böylece burada fiyatlar daha hızlı arttığı için yatırımcılar kâr beklentisi daha yüksek olmaktadır. Kâr beklentisinin yüksek olması da bu bölgedeki yapılaşmanın diğer bölgelerden kat be kat fazla olmasına birinci derecede rol oynamaktadır. Bu da yine bu kesimde konut piyasasına giriş çıkış artırmaktadır.

İkametgâhların farklılaşması
Bir şehirde ikametgâhların farklılaşması hareketliliği artırır. Farklılık ikametgâhların bulunduğu yerden kaynaklanır. Ulaşım yollarının gelişmesi veya yetersiz kalması, altyapının iyileştirilmesi veya kötü duruma düşmesi, istihdam sahalarının genişlemesi veya daralması, şehir içi sosyal tabakalaşma vd. faktörler konut fiyatlarının artmasına veya azalmasına neden olarak ikametgâhları da farklı hale getirir. Bu farklılık ise ikametgâh hareketliliğini doğurur. İkametgâhların eskimesi de benzer sonucu doğurabilir. Tüm bu hususlar ikadim içinde yaşanmaktadır. Dar sokaklar, eskiyen binalar, yeşil alan yokluğu, sokaklarda araba koyacak yer kalmaması gibi bir dizi faktör hayatı tıkmış hale getirmiş, kentsel yenilenmenin de (Dönüşümü, Hızlanmasını, Eski Havaların Sahası Gibi Birkaç İstisna Hariç) bir türlü arzu edilen seviyeye çıkartılamaması gelecekte ilgili beklentileri olumsuz etkilemiştir. Bu ise yerleşmek için yeni semt arayışlarını hızlandırmış, neticede şehir içi ikametgâh hareketliliğiyle kişiler ikadim'in eski semtlerinden ayrılıp Atakum yönünde hareket etmeye başlamışlardır. Ayrıca bütün bunlara ilave

olarak şu da unutulmalıdır ki bulunulan mekân ve burada sahip olunan ev, bu evin çevresi insanları memnun edebilir ya da etmeyebilir. Eğer bir memnuniyetsizlik varsa bu, göçün sebepleri arasında yer alabilir. Burada göçün bir kısmı memnuniyetsizlikten kaynaklanabilir. İkdam ilçesinin yukarıda ana hatları ile belirtilen hususiyetleri burada yaşayanlar arasında zaman içinde giderek bir memnuniyetsizlik yaratmış, bu da Atakum yönünde hareket etmeye teşvik etmiştir.

Yatırım amacı (rantileşme ve kapitalleşme)
Samsun, yatırımlar için teşvik dışı kalmaya ve diğer bir çok faktörün etkisi ile hizmet sektörü dışında sanayi sektörünün arzu edilen gelişmeyi yakalayamadığı şehirlerden biridir. Bu nedenle tasarruf sahipleri herhangi bir yatırıma girme yerine konuta yatırımını öncelikli olarak tercih etmektedirler. Atakum, yeni inşaat alanı ve yapılaşmanın yoğun talep gösterdiği bir bölge olması nedeniyle tasarruflarını emlak üzerinden değerlendirmek isteyenlerin tercih ettikleri bir mekândır. Bu talep Atakum'da arsa fiyatlarını

Dere tepesi dışlamadan plansız ve kontrolsüz bir şekilde yayılma

Şehir içinde katledilen yeşil alanlara alternatif olarak doğal kıyıları doldurup yapay sahilin yaratılması

arttırmakta ve konut yatırımlarına talebi körüklemekte, tüm bunlar ise birbiriyle çözümlenir etki ile Atakum'da diğer ilçelere göre daha cazip hale getirmektedir. Böylece tasarruflarını konut üzerinden güvenceye almak isteyenler Atakum'un bir yatırım yeri olarak görmekte ve göçün sebepleri arasında bu bölgeyi tercih etmekte, böylece Atakum'a taşınarak şehir içi yer değiştirmektedirler.

Bu arada Atakum'un şehrin yeni gelişme alanı olması, buna bağlı olarak yeni yollar, cadde, bulvarlar açılması, yeni çevre yolu inşaatı, emsal değerlerin artırılması vb. bütün faaliyetler bir zamanlar tarla olan arazilerin çok kısa zamanda arsaya dönüşmesine sebep olmaktadır. Arsalardan zamanla binalarla dolması ve bütün bunların sonucunda da uzak yakın bütün mekânın sürekli bir şekilde ağır rant hissinin hedefi durumuna dönüşmektedir. Bu arada imar planları da bu hızlı yapılaşmaya ayak uydurmak için sürekli değiştirilmektedir. Örneğin Atakum Yenimahalle'de vakitli dört kata müsadde villa arazileri rantta kurban edilmek 10-12 katlı

yüksek yapılarla dönüşecek şekilde imar planları değiştirilmekte, villa sahipleri soluğu mahkemede alarak yürütmeyi durdurma kararı çıkartabilmektedir. Bu alt belediyeler mahkeme kararını uygulamakta, fakat ne hikmetse bu kararlar Atakum Belediyesi Meclisinden geçen Atakum'un tamamını değil de sadece villa sahiplerinin rantını kollayarak sadece ada bazında uygulamaktadır. Bu kararların hak ve adalet ilkesiyle değil, kişisel çıkarıya dayalı olarak (rant ve çıkar ilişkisi demeye dilimiz varmadığı için bu kelimeyi kullanıyoruz) dayalı olarak gerçekleştirildiği, emsal değerlere dikkat etmediği, uzun soluklu olması gereken imar planlarıyla sık sık ve keyfi olarak oynandığı, kişiyi özel uygulamalar yapıldığı izlenimini vermektedir. Bütün bunların sonucunda da son 20 yılda sekillenen Atakum'un çok düzenli ve güzel bir görünümüne sahip olacağını, daha şimdiden çarpık kentleşmeye kurban edildikleri üzülerek görmeye sebep olmaktadır.

Erişilebilirlik ve ulaşım maliyeti
Özellikle Üniversitenin Atakum'da

olması başlangıçta Atakum'un batı yönde gelişip büyümesinde önemli bir faktör olarak göze çarpmıştır. Bu vesileyle kurulan otobüs ve dolmuş hatları, zamanla niteliği yükseltmiş yollar, ardından raylı sistemin devreye girmesi şehrin bu kesiminde ulaşılabilirliğini arttırmıştır. Şehir merkezi ile Atakum arasındaki mesafenin çok olmaması, gerek otobüs ve dolmuş hatları, gerek özel araçlarla ulaşım süresinin kısılması bu bölgeye talebi arttırmış, merkezden uzaklaşma bu sebeplerle çok da sorun olmamıştır. Ayrıca Atakum ile ikdam arasında çoğunlukla tek vasıtayla gerçekleştirilebilen ulaşım, özellikle olarak da insanların çok etkilendiği, merkezden uzaklaşmayı caydırıcı hale getirmemiş, bilakis teşvik etmiştir.

Prestij ve statü kazanma
Atakum, yakın zamanlara kadar sahil kesiminde yer alan bahçeler içinde, denize sıfır evleri ile eskiden beri bir statü ve zenginlik göstergesi olmuştur. Günümüzde de bu kesimlerde eski yazlıkların yerlerini alan ve fiyatları 1 milyon liraya bulan lüks konutlar, geçmiş statü ve zenginlik farkını ortasına koymaya devam etmektedir. Bu

Güvenlikli sivilere kaçış

Tepelerin ıssızlığı

gelişme sadece sahilde değil, Balıç mevkinde Atakum sirtlarında da bütün hız ile sürmektedir. Atakum bugün bu duygu ve düşünce ile hareket edenlerin tercihi olmaya devam etmektedir. Özellikle son zamanlarda sahil boyunca açılan kaliteli mekânlar bu bölgenin prestijinin artmasında önemli rol oynamaya başlamış, yüz meşininde özellikle eğlence ve gece hayatı da Atakum'a kaymış görünmektedir.

Oturulan evin büyüklük ve küçüklüğü
İkametgâhın büyük ve ihtiyaçtan fazla olması, buna bağlı olarak giderlerin çok olması ya da ikametgâhın küçük ve yetersiz kalması insanların başka bir konut arayışına sevk edebilir. Günümüzde büyük ev tercih sebebidir. Atakum'da inşa edilen evlerin büyük kısmı 120 m²'nin üzerindedir. Şehir merkezinde kentsel yenilenme olmadıkça bu büyüklük üzerinde daire bulmak zordur. Fakat aynı durum Atakum için geçerli değildir. Mevcut ve yeni yapılmakta olan konutların büyük kısmı 120 m²'nin üzerindedir. Atakum bu özelliği ile de nüfus çekmektedir. Ya da böyle bir şey nedeniyle Atakum'daki daireler büyük yapılmaktadır.

Bu husus "oda yoğunluğu" adı verilir.

len bir kavramla da yakından ilişkilidir. Özellikle eski semtlerde ve şehir çevrelerinde küçük ve oda sayısı az olan mekânlarda oda başına düşen kişi sayısı fazla iken, şehrin gelişmiş ve varlıklı semtlerinde ise oda başına düşen kişi sayısı azdır. Başka bir ifade ile, ikadim ilçesinde en yoğun olarak görülen 2-3 odalı evlerde ortalama 7-8 kişi yaşarken (oda yoğunluğu, oda başına 2 kişiden fazla), varlıklı semtlerde ise 4 odalı bir evde 2-3 kişi, en fazla 4 kişi (oda başına 1 ve daha az kişi) olabilmektedir. Bu durum aynı odası ve çalışma düzeni olan çocuk ile bu imkânı sahip olmayan çocuğun okul başarısını bile etkilemektedir. Sadece bu husus bile imkân sahibi kişilerin büyük eve, dolayısıyla da bu büyük evlerin çoğunlukta olduğu Atakum'da doğru hareketini teşvik etmektedir.

Güvenlik
Güvenli olmayan semt, cadde ve sokaklardan güvenli olan ya da güvenli olduğu farz edilen yerlere olan talep giderek artmaktadır. Şehir merkezlerinin zamanla işyerlerine dönüşmesi ve geceleri bu yüzden ıssızlaşması gelişmiş ülkelerde de yaşanan bir husustur. Türkiye bu açıdan oldukça geç kalmış, şehir merkezinde iş yerleri ile

iş olan ikametgâhları şehrin çevresine aktarmada çabuk davranmamıştır. Bu süreç bugün bütün hız ile yaşanmaktadır. Şehir merkezindeki bu durum güvenli endişelerini beraberinde getirmekte, özellikle çocukların yaşamak zorunda oldukları bu çevre aleleri endişelendirmektedir. İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlerimize benzer şekilde, yeni semtlerde güvenlikli sivilere olan talepte büyük bir patlama yaşanması bu yüzden. Hatta bu bile yetmemiş, akıllı bina reklamları ile güvenlik duvarları bir kat daha arttırılarak adeta çevresinden izole olmuş sivilere ve bu sivilere kaçış bir ihtiyaç olduğu kadar aynı zamanda moda ve bir statü göstergesi haline gelmiştir. İkdam şehir merkezine nazaran Atakum, Samsun'da bu ihtiyaca en iyi cevap veren mekân konumundadır.

Çevre (park, ottopark, yeşil alanlar vb.) talepleri
İkdam ilçedeki merkezî bitişik nizam binaların çoğunlukta olduğu, ottopark sorununun yaşandığı, yeşil alan ve parkların az olduğu semtlerden meydana gelmektedir. Bu durum itici bir faktör olursun, şimdiki bu sorunların daha az yaşandığı Atakum çekici durumda

Çarpık şehirdeki onaylayıcı değil de belediye meclislerinin ve mahkemelerin kararları ile pekişen yeni Atakum'daki bir gelişme: Yenimahalle'de villalarla apartmanların iç içe olduğu "kurtarılmış ada"

Halkın nefes alacağı manzaralar tepelerin rantta kurban edilmek gökdenlere terk edilmiş

dir. İkdam'da akşam saatlerinde araba park yeri bulmak için "sokakçı" işlere tur atılır, beş kere tur atılır, bir daha park yeri bulamam diye iş arabamla gidemem" artık sözleri sıradan diyaloglar haline gelmiştir. Bu durumun çaresi bu ortamı terk etmekten geçmektedir. Çünkü yakın gelecekte ottopark sorununu çözümlenmesi beklenirken, bu konuda ileride daha da büyük sorunlarla karşılaşacağı konusunda insanlar hemfikir olmuşturlar.

Coğrafi şartlar
İkametgâhların içinde bulunduğu coğrafi ortam da itici ve çekici olabilir. Konutun bulunduğu alanın doğal veya beşerî afet riski taşımaması, görüntü, gürültü ve ses kirliliğine yer ya da katın güneş, sıcaklık, nem şartlarının uygunluğu vd. şartlar şehir içi hareketliliğe sebep olabilir. İkdam'da şehrin büyük ölçüde bitişik nizam binalardan meydana gelmesi ve bunların 7-8 kat civarından az olmaması, ilk 3-4 katın güneş almaması, diğer katların da (gök alımları bile), binaların birbirine bakanması nedeniyle sürekli perdelerinin çekik olması vd. faktörler artık insanlara itici gelmekte, bu

tür evlerde geçen ömürlerine aktarmaktadırlar. Bu durumda, içinde oturdukları evlerin dışında daha ferah ve etrafı açık evlerin varlığını bilenen ve bu evlere geçme imkânı olanlar için artık bulundukları evleri de ilânhaye kalmalarının bir anlamı olmamakta, bu kişiler bir an önce daha geniş ve ferah evlere geçmek üzere Atakum yönünde hareket etmektedirler.

Kıracılık
Artan refah seviyesine bağlı olarak kıracılıktan kurtulup yeni bir eve geçme süreci şehir içi hareketliliğin temel sebeplerindendir. Diğer yandan, zaten kiracı olanlar (oturdukları ev kendilerinin olmadığı için) daha başlıca hareket edebilmekte, daha kolay mesken değiştirebilmektedirler. Atakum'da şehir evleri dışında zaten ilk olarak toplu konut kooperatifleri ile (Türk İş Meskenleri, Zabta Blokları vd.) yoğun olarak iskân açılmış, gelenlerin büyük kısmı da kıracılardan sahipliğe bu yolla geçmektedir. Günümüzde de bu süreç devam etmektedir. Şehir içinde kiracı olanlar, Atakum'dan ev alarak ikametgâhlarını değiştirmektedirler.

Aynışma
Bazen de yukarıda ana hatları ile

verilen, ottopark sorunu, mahalle baskısından kaçış, güvenlik, temiz ve havadar çevre ihtiyacı, gürültü ve görüntü kirliliği gibi hususlar sonucu yer değiştiren insanlar gittikleri bu yeni yerlerin de eski kılın yere benzemeye başlaması ile tekrar yer değiştirmek isteyebilirler veya yer değiştirmek zorunda kalabilirler. Nitekim Samsun'da ikdam'daki Ellialtlar ve Cankaya Belediyeleri Evleri gibi semtler buna güzel bir örnektir. Bir zamanlar havadar, bahçeli nizam evleri olduğu, ottopark sorununu yaşamadığı şehir bu en gözde semtleri zamanla bu özelliklerini kaybetmiş olup, bugün bu alanlardan da başta Atakum olmak üzere yeni semtlere doğru göçler yaşanması bu yüzden.

Yaptıgımız bir araştırmadan elde edilen bazı sonuçlara göre:
- Atakum'da yerleşenlerin % 59'u kendi ev sahibi, % 41'i kiracıdır.
- % 57'si kooperatif evi, % 26'sı nokta (peşin para ile), % 81 kat karşılığı, % 9'u diğer yollarla ev sahibi olmuştur.
- % 83'ünün sadece Atakum'da evi vardır.
- % 31'i güzel ve sokun, % 18'i de kiracı ucuza olduğu için Atakum'da

Göz göre gelen çarpık kentleşme; dere tepe her yer konut

Şehrin tarım alanları aleyhine gelişmesi

tercih etmiştir.

- Atakum'daki evlerin (dairelerin) % 130 beş oda, % 52'si dört oda, % 31'i üç oda, özette % 96'sı 3 odadan fazladır.

- % 50'ye yakını (ortalama 4 kişiden oluşan) çekirdek ailedir.

- % 65'inin geldiği binoda okrobasi ve yakını yoktur.

Sonuç

Coğrafyanın klasik tanımlarından biri de şudur; yeryüzünde birbirinin aynı olan iki yer (mekân) yoktur. Coğrafya bu iki mekân arasındaki benzerlik ya da farklılığın sebep ve sonuçlarını analiz eden, haritalayan, açıklayan ve öneri getiren bilim dalıdır. Bu mantıktan hareket ettirmişse şehir içinde de bazılarının birbirine benzese de birbirinin aynı olan iki yer yoktur. Aynı şehir içinde iki semt veya mahalle arasındaki bu farklılıklara insanların hayat döngüleri, sosyo ekonomik şartları ve yaşam şekilleri de ilave edildiğinde şehir içi hareketlilik kaçınılmaz hale gelmekte, iki yer arasındaki iller ve kolaylaştırıcı faktörler de devreye girdiğinde güç gerçekleşmektedir.

Burada önemli olan itici ve çekici faktörlerin neler olduğudur. İnsanlar niçin bir yerden ayrılmak ve başka

bir yere yerleşmek istemektedir?

Bu hususlar karar verme sürecinde bireyleri ilgilendirdiği kadar yöneticileri de ilgilendirmektedir. Çünkü yöneticiler, şayet geçekondulmuş ve çarpık kentleşme gibi sorunlarla başlamak istemiyorlarsa ve idare ettikleri şehirlerin çağdaş kentler olmasını arzu ediyorlarsa, insanların barınma ihtiyaçlarını takip etmek ve gerektiği zaman gerektiği kadar ve gereken yerlerde bunları hazır etmek durumundadırlar. Bu da yetmez, yöneticisi durumunda oldukları nüfus kitlesinin, yani halkın demografik durumları ile nerede ve hangi tür konuta talep duydukları arasındaki ilişkileri de bilmek zorundadırlar.

Şayet bunlar bilinir, iyi takip edilir ve gerektiği zaman gerektiği hallerde doğru müdahalelerde bulunulursa o mekânda yaşayan insanlar daha mutlu olacak, şehir ise daha yaşanılır bir yer haline gelecektir.

Bu nedenle şehir içi ikâmetgâh hareketliliği ile ilgili çalışmalar Türkiye İstatistik Kurumu, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, e-belediye uygulamaları, internet üzerinden anketler gibi kurum ve aracı sistemler tarafından iyi takip edilmelidir. Bu sayede, gerektiğinde müdahale edilebilir için hareketin

yönü ve özellikleri daha iyi ve doğru olarak izlenebilir.

Samsun'da sonuçta ne oluyor sorusunun cevabı olarak, bizim tespitlerimize göre şehir içinden (özellikle ikâdım'dan) Atakum'a olan göçler sonucunda şu hususlar dikkati çekmektedir;

- Mahalle baskısı, kalkınan ikâdım'da hismlık ve hemşehrilik bağları ile yoğunlaşma gösteren ve Kavaklılar, Bayburtlular gibi il ve ilçe adları ile anılan mahallelerden çıkarak Atakum'a göç, bu insanlar için gerek siyasi, gerekse diğer kararlarında daha bağımsız hareket etme imkânı vermekte, odata mahalle baskısından kurtulmaktadır. Bu durum seçim dönemlerinde siyasi partilerin aday belirleme kriterlerini bile yeniden gözden geçirmelerine sebep olacak sonuçlar doğuracak bir gelişmedir.

- Mahalle baskısından kaçış aile bağlarını zayıflatmaktadır. Bunun sonucu olarak, aynı mahallede, aynı sülale içinde gençler abi, kardeş, yeğen, amca, dayı ilişkisi içinde daha güvende büyürken, bu ortamdan çıkan aileler çocukları üzerinde (yabancılarla arkadaşlık etmesinden endişe ederek) daha koruyucu davranmakta, bu ise çocukların aileden uzaklaşmasını

Atakum sahili boyunca 1-2 katlı bahçeli yazlık sahil konutlarının hızla daha yüksek katlı lüks konutlara dönüşmesi; sınırsız rantıyeçlilik

Şehri bu hale getiren yerel yönetimlerin, bu durumdan rahatsızlık duyanlara tavsiyesi

sebebi olarak aile içi geçimsizlikleri arttırmaktadır.

- Atoerik aile dağılmakta, çekirdek aileye geçilmektedir. Bu husus dede/nine-tarun ilişkisini bozarak geleneksel bilgi ve kültür aktarım yollarını ortadan kaldırmakta, aile içi sevgi bağlarını zayıflatmakta, yaşlı nüfusun yalnızlık sorununu körüklemektedir.

- Hissimlik ve hemşehrilik bağları zayıfladıkça yeni semtlerde yeni komşuluklarla yeni çevreler edilmekte, bu ise (kendi ailesi ve çevresi dışındaki insanlarla da diyalog kurmasını teşvik ederek) demokrasi ve sivil toplumun gelişimine katkı sağlamaktadır.

- Genç ve dinamik nüfus yer değiştirmektedir. Çünkü göçe katılan

nüfus daime aktif, geri kalan nüfus ise çoğunlukla pasif nüfustur.

Böylece göç alan semtler gelişip büyürken, göç veren yerler çöküşü yaşayabilir.

- Kırıcılıktan ev sahipliğine geçiş konuta talebi arttırmakta, bu ise inşaat malzemelerinden, mobilyadan beyaz eşyaya evin iç eşya çeşitlerine kadar sınırsız sektörü desteklemekte ve ayakta tutmaya yaramaktadır.

- Küçük evden büyük eve geçiş oda yoğunluğunu (oda başına düşen nüfus miktarını) azaltarak daha sağlıklı bireyler yetiştirmesine katkıda bulunmaktadır. Çocukların ders çalışmaya ortamının makul hale getirmekte, öğrenci başarısını arttırmaktadır. Fakat bu gelişme iyi

kontrol edilemezse bu kez de özel

okullarda bilgisayar ve internetle başbaşa kalan çocuklar antisosyal olabilmekte, böyle bir durum ise çocuklara bu kez fayda değil zarar getirmektedir.

- Şehir içi ikâmetgâh hareketliliği ile eski semtlerdeki bitişik nizam gineş görmeyen konutlarda oturmak zorunda olanlara da bu yolla yeni bir imkân doğmaktadır. Samsun gibi ramatizmal hastalıkların yoğun olarak görüldüğü bir şehirde bu olumsuz duruma da bir çare gündeme gelmiş olmaktadır.

- Yeni eve olan talep eski evlerin yoğun olarak bulunduğu semtlerde de kentsel dönüşümü zorlamakta, bu da şehrin bir bütün olarak yenilenmesinin yolunu açmaktadır.

Şehri bu hale getiren yerel yönetimlerin, bu durumdan rahatsızlık duyanlara tavsiyesi

İkâdım'ın Kalkanca Mahallesi'ne doğru yeni konutlarla yayılması